

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد
بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم
از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Historical

تاریخی

داکتر اجرالدین حشمت

از جنبش مشروطه تا دولت مشروطه در افغانستان

۱۸) در دهه اخیر سده گذشته در شرایط بیرون مرزی با وجود محدودیت مآخذ و منابع قابل استناد، تعداد مقالات، کتب و رسالات پیرامون جنبش مشروطیت افغانستان که به نشر رسیده، با مجموع نشرات نیم قرن حاکمیت دودمان سردار یحیی خان غیر قابل مقایسه است، از جمله آثار برجسته که در شرایط غربت و آوارگی تهیه و تدوین گردیده یکی هم کتاب «ظهور و سقوط اعلیحضرت امان الله خان، ۱۳۸۱ هـ» اثر «ك. پیکار» شاعر، نویسنده و مؤرخ جامع افغانستانی در شهر تورنتو است که در ردیف کتب تاریخی آندوره قرار میگیرد. اثر مورد بحث با زبان فصیح، سلیس روان و با ارائه مدارک و اسناد با اعتبار تهیه شده متود و شیوه های تاریخ نویسی در آن به خوبی مراعات گردیده است.

این نکته را قابل تذکر میدانیم که ما به خاطر جلوگیری از اطناب سخن و تورم این بخش به هیچ وجه قادر نخواهیم بود تا این رساله را با آن همه کیفیت و کمیتی که داراست معرفی نماییم، اما با یادآوری بعضی از عناوین از بخش های مربوطه آن که تا حدی انعکاس دهند متن میباشند، اگر بتوانیم برای خواننده محترم این اثر را تعریف کنیم باز هم به هدف خود رسیده ایم.

در کتاب «ظهور و سقوط اعلیحضرت امان الله خان» که حاوی سیزده فصل است، برنامه های مترقی اصلاحی در بخش های اقتصادی، کلتوری و اجتماعی، سیاسی و اداری، نظامی، دینی و مذهبی با تفصیلات قابل ملاحظه به بررسی گرفته شده، از عدم تشخیص اولویت های برنامه ها، زمان تطبیق، بوروکراسی و کارشکنی های مسئولین دولت در اجرای آنها سخن رفته است.

مؤلف اثر، عوامل سقوط سلطنت امان الله خان، خصوصیات ذاتی و اشتباهات او را در کارهای دولت داری، گروه بندی های سیاسی علیه او و اشتعال شورش های سرتاسری را که سرانجام به فروپاشی سلطنت امانی منتج گردید خیلی با دقت با ارائه اسناد شفاهی و کتبی تشریح مینماید. مؤلف آن اثر در حالیکه از اقدامات و کارنامه های مفید اعلیحضرت امان الله خان یادآوری مینماید، با لای اشتباهات، کمبودهای فکری و شیوه های نادرست اداری او نیز انگشت میگذارد. بقول آن نویسنده امان الله شاه نه تنها در عرصه امور داخلی مرتکب اشتباهات گردید، بلکه در ساحت سیاست خارجی نیز نواقص و کمبودهای داشت. بنا بر همین ملحوظ و نتوانست یک تعادل سیاسی را بین دولت هند بریتانوی و روسیه شوروی بوجود آورد و از آن تعادل به نفع کشور بهره برداری نماید. ما برای روشن نمودن بیشتر این مطلب پاراگرافی از خود رساله «ظهور و سقوط اعلیحضرت امان الله خان» را در اینجا متذکر میشویم: «هرچند غرور شاه افغان و حرکات و اقدامات مستقلانه وی مورد تأیید هر افغان با غرور بوده و شاه این حق را داشت تا به حیث پادشاه یک کشور مستقل آن طوریکه میخواهد تصمیم بگیرد، اما به نظر نگارنده، یک نکته مهم در این جا قابل مکتب و تذکر است و آن اینکه وقتی شاه حاضر میشود اراده و نظر قوماندانانهای جبهات سه گانه در جنگ استقلال و احساسات ضد انگلیسی جنگجویان افغان و اهالی قبائل را در برابر تقاضای انگلیس نادیده گرفته در حین پیروزی ملی براستعمار، پیشنها دآتش بس او را بپذیرد، خط ننگین و تحمیلی «دیورند» را تأیید نماید و حتی نمایندگان منتفذ و با صلاحیت قبائل را که تعدادشان بالغ به چهار صد نفر میشود، بخاطر گل روی انگلیس ها ملاقات نکند و پیروزی مسلم نظامی مردم دلیر افغانستان علیه انگلیس ها را فدا می مذاکرات و لغزش های دیپلماتیک روی میز مذاکره با طرف بازنده جنگ نماید و ... آیا لازم نبود، به منظور ورا ندیشی سیاسی و تأمین منافع اقتصادی افغانستان، در همان موقع خاص از مسافرت به شوروی، آنها هم بصورت مؤقت، منصرف میشد و بایک حرکت خردمندانه دیپلماتیک عین مسافرت را در یک وقت دیگر انجام میداد؟ و یا انتخاب مسیر کابل - کراچی - بمبئی بعبوض خط کابل - دهلی و خطابه های ضد انگلیسی اودر هند، چقدر ضروری، عاقلانه و به سود مردم افغانستان بود؟ باز اگر اعلیحضرت بامسافرت به شوروی و پشت پا زدن به تقاضاها و پیشنها دات جانب لندن مبنی بر اعطای کمک های فراوان مالی و نظامی به افغانستان میتوانست مناطق «پنجده» و «درقد» را که روس ها در زمان پدرکلانش اشغال کرده بودند بصورت کل اعاده کند، چندان جای اشتباه و تا سف باقی نمی ماند که نه تنها چنان نشد، بلکه بر آتش کین و انتقام کشی مقامات لندن نفت نیز ریخت و با سهل انگاری ها و بی توجهی های بعدی اش، پایه های سلطنت اصلاح طلبانه خویش در افغانستان را سست و بی بنیاد نمود.

« .
هكذا در اثر متذکره، نیروهای ارتجاعی ضد مشروطیت و سلطنت اصلاح طلب امانی که در سقوط دولت نیز ذی دخل بودند چنین معرفی میگردد: «زمین داران بزرگ همراه با مذهبیون و منتفذین محلی، درباریان دسیسه ساز و قوت های هند بریتانوی در سازش و اتحاد باهم نقشه و پلان خیزش مسلحانه ضد سلطنت امانی در افغانستان را طرح و بصورت ما هرانه برآوردند.»

در فصل اخیر «نتیجه کلی» که یکی از بخش های عمده کتاب است بصورت خیلی فشرده و موجز از تمام متن نتیجه گیری گردیده و یک بار دیگر کارنامه های مثبت و منفی امان الله شاه به اساس شواهد تاریخی ارزیابی گردیده است و با همین نتیجه گیری رساله «ظهور و سقوط اعلیحضرت امان الله خان» با مطالب ذیل به پایان میرسد: «روی هم رفته، اعلیحضرت امان الله خان در دل تاریخ پرفرود و فراز کشور عزیز ما افغانستان جای

خاص و ارزنده خودش را احراز نموده مردم افغانستان و نسل روشنفکر و پیشتا از آن مرهون دلسوزی ها و ترقیخواهی های عاطفی و انسانی او خواهد بود ، همانطوریکه افراد و عناصر مرتجع و ضد ترقی و پیشرفت کشور او را با نفرت و انزجار یاد خواهد نمود .

۱۹) لود ویگ آدام استادیونریستی اریزونا برهه خاص از تاریخ افغانستان یعنی از دوره امارت امیر عبدالرحمان خان تا زمان استرداد استقلال کشور را مورد بررسی قرار داده که نتیجه تحقیقش در رساله بنام « تاریخ روابط سیاسی از زمان امیر عبدالرحمان تا استقلال » تدوین و متعاقباً توسط محترم پوهاند علی محمد زهراء استادیونریستی کابل به زبان فارسی در سال ۱۳۴۹ هـ بوسیله « مؤسسه نشراتی افغان کتاب » در « دپوهنی مطبعه » کابل به چاپ رسید .

در کتاب انگیزه تشکیل امارت عبدالرحمان خان ، مناسبات سیاسی او با دوا بر قدرت شرقی و شمالی ، تلاش امیر در جهت حفظ تعادل سیاسی بین دوا بر قدرت و سایر خصوصیات سلطنت « مخلوق دوا بر قدرت » اوبه بررسی گرفته شده است .

مؤلف این اثر دوره حکمرانی سراج الملت والدین را با تفصیل بیشتر مورد بررسی قرار داده ، مناسبات افغانستان با کشورهای شمالی و فشار روس بر افغانستان ، هیئت اعزامی دین (Dane) بدربارامیر حبیب الله خان ، قرار داد انگلیس و روس جهت جلوگیری از تصادم دوا بر قدرت و تعیین حدود مناسبات شان با افغانستان ، عکس العمل مردم در برابر این قرارداد ، جنگ جهانی اول و بیطرفی افغانستان ، حادثه قتل امیر از جمله موضوعاتی است که در تحت عنوان « حبیب الله ، حصول مقام و استحکام » در این کتاب مشاهده میشوند .

آدمک از جمله اصلاحات دوره سلطنت امیر حبیب الله خان تنها به ریفورم مطبوعاتی یعنی ایجاد جریده «سراج الاخبار» که در ۱۹۱۱ م بعد از شش سال توقف بمدیریت محمود طرزی دواره به فعالیت آغاز نمود تماس گرفته که در جهت « پان اسلامیزم » و « مذهبی » بودن آن بیشتر تاکید میکند ، چنانچه در مورد مضمون و هدف «سراج الاخبار» افغانستانی مینویسد : «سراج الاخبار» یک وسیله برای تعلیم و تربیه مردم افغان و برای تبلیغات اصول تجدید اسلام و ملیت افغانی ایجاد گردید . سراج الاخبار وسیله افاده پان اسلامیزم گردید و اهتمام می ورزد سیاست افغانستان را بر اساس همبستگی اسلامی رهنمائی کند . در این اثر پیرامون حلقهات متشکل مشروطه خواهان ، مبارزات سیاسی ، سرکوب مشروطه خواهان توسط امیر ، اعدام ها و حبس های طویل المدت تحت شرایط استبداد و اختناق و انگیزه واقعی نشر و بخش «سراج الاخبار» تذکر داده نشده است .

نکته قابل توجه آنست که نویسندگان موصوف خصوصیت ضد انگلیسی این جریده و موضعگیری خصمانه حکومت هند بریتانوی و روسیه را در برابر آن یادآوری نمود چنین مینویسد : « در ماه سپتمبر دلیو . ام . هیلی (W.M.Haily) کمشنر بزرگ دهللی به چارلس کلیولند (Sir Charless Cleveland) رئیس جرایم از لحن خصومت آمیز «سراج- الاخبار» شکایت کرد و سپا رش نمود تا آنرا در هند قدغن نمایند . (۲۷) اهمیت دیگر این اثر در آنست که در اخیر کتاب بعد از بخش « نتیجه » ، تحت عنوان « اسناد و معاهدات » کاپی های یک تعداد مکاتیب ، معاهدات و مقاولات امیر عبدالرحمان خان ، امیر حبیب الله خان ، شاه اما الله

خان وزعمای ممالک مختلف: انگلستان، روسیه، ترکیه، ایران، فرانسه، ایتالیا و غیره مشاهده میگردند که دسترسی به همچو اسناد برای محققین خالی از دلچسپی نیست.

درفرجام باید متذکر شد که کتاب «تاریخ روابط سیاسی از زمان امیر عبدالرحمان تا استقلال» از جمله آثار معتبر خارجی است که در آن مناسبات سیاسی سه زمامدار افغانی متذکره، که مجموعاً زمان حکمرانی شان نیم قرن را دربرمیگیرد با کشورهای مختلف جهان علی الخصوص هند بریتانوی و روسیه انعکاس یافته و مأخذ مناسبی برای نویسندگان تاریخ معاصر کشور محسوب شده میتواند.

آن عده از هموطنانی که خواسته باشند کتاب را خرید نمایند می توانند به آدرس ذیل تماس بگیرند:

Dr. Ajruddin Hashmat
97 Forest Heights Str.
Whitby, Ont. L1R 1x7, Canada
Tel (905) 665-8767